

Атаманчук Н. М. Розвиток вербальної креативності молодших школярів /Н. М. Атаманчук, А. В. Пасічніченко // Проблеми сучасної філології: лінгвістика, літературознавство, лінгводидактика: збірник наукових праць. – Полтава:ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2011. – Випуск 4. – С.6-10.

РОЗВИТОК ВЕРБАЛЬНОЇ КРЕАТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Ніна Атаманчук, Анжела Пасічніченко. Розвиток вербальної креативності молодших школярів. Стаття присвячена дослідженню вербальної творчості дітей молодшого шкільного віку. Виявлено рівні вербальної креативності молодших школярів. Встановлено особистісні риси, що є характерними творчим дітям.

Творчість, вербальна креативність, художньо-мовленнєва діяльність, молодший школяр.

Постановка проблеми. Творчість – важливий компонент навчального процесу. Навчальна діяльність повинна бути цікавою, тільки тоді запропонований матеріал запам'ятовується і засвоюється. Саме завдання творчого характеру дають змогу дитині самій створити щось нове, або самостійно зробити відкриття, навіть вже відомого явища. Під час навчального процесу основним місцем реалізації творчих здібностей є урок. Саме на уроці дитина може реалізуватися, як митець, винахідник, новатор, але для цього варто навчити дитину творчо мислити, знаходити нестандартні рішення стандартних ситуацій.

В останні десятиріччя питанням розвитку здібностей, обдарованості, творчості, творчого мислення у вітчизняній та зарубіжній психології приділялося багато уваги, про що свідчать дослідження Ф.Баррона, Є.О.Голубевої, Г.С.Костюка, В.А.Крутецького, В.С.Мерлін, В.О.Моляко, Я.О.Пономарьова, Дж. Рензуллі, В.А.Роменця, С.Л.Рубінштейна, А.Танненбаума, Б.М.Теплова, Е. Фрома та інших). Ідея дослідження

природи обдарованості на основі аналізу творчого розвитку людини знайшла своє відображення в концепціях творчої обдарованості таких авторів, як О.М.Матюшкін, В.О.Моляко, О. Музика, Г. М. Селевко, Б.Д.Шадріков, Ф. Баррон, Дж. Гілфорд, А. Торренс, К.Тейлор та інші.

В.О.Моляко пише, що за здібностями, які звичайно виділяються в обдарованості, стоїть творча особистість, а за конкретними процесами творчої діяльності – її суб'єкт. Вивчення обдарованості через особистість вважається “одним з найбільш плідних шляхів вивчення творчості в цілому, оскільки вона завжди унікальна і суто особистісна” [2, 95].

Дослідження природи обдарованості на основі аналізу творчого розвитку людини знайшло своє втілення в концепції творчої обдарованості О.М.Матюшкіна, згідно якої обдарованість – творчий потенціал, що розкривається в будь-якій із галузей людської діяльності в процесі постановки і знаходження оригінальних вирішень різних проблем: наукових, технічних, духовних [1, 32].

Отже, відкриття людиною власних високих задатків, які стають надбанням свідомості, вносить певні корективи у її взаємодію з соціальним оточенням, у формування рівня її домагань, у накреслення життєвих перспектив.

Водночас готовність до творчості, творчого вирішення проблеми, креативність є одним із механізмів психологічного захисту людини в складних умовах сьогодення – як у трудовій діяльності, так і в кризових життєвих ситуаціях.

За визначенням Е. Фрома, креативність – це здатність дивуватися, відшукувати рішення в нестандартній ситуації, спрямованість на нове і вміння глибоко усвідомлювати власний досвід [3].

Зовнішні фактори можуть мати істотний формуючий вплив на такі компоненти креативності, як мотиваційний, когнітивний і поведінковий.

Мотивація креативної поведінки складається в ранньому дитинстві; вона пов'язана з переживанням почуття („Я можу”, „У мене не виходить”), з прийманням (не відторгненням) власних недоцільних бажань. Мотивація доцільної поведінки, яка також формується в дитинстві, передбачає бажаними лише реально здійсненні обставини, події. Таким чином, мікросередовище може перешкоджати або сприяти розвитку мотиваційного блоку креативності.

Когнітивний бік креативності містить такі характеристики творчого мислення:

- продуктивність – багатство ідей, асоціацій, варіантів вирішення проблем;
- гнучкість – здатність швидко змінювати способи дій, переходити від одного класу об'єктів до іншого;
- оригінальність – рідкісність, незвичайність, унікальність способу розв'язання певної проблеми.

Поведінковий аспект креативності припускає реалізацію креативних властивостей на поведінковому рівні: вироблення певних поведінкових автоматизмів, вироблених способів дій. Вони виробляються за рахунок навчіння: наслідування деяких дій, повторення і закріплення їх. Тому мікросередовище, яке сприяє формуванню креативності на поведінковому рівні, має мати зразки креативної поведінки і способи їх пред'явлення.

Фактори мікросередовища, які мають формуючий вплив на креативність: не регламентованість поведінки; предметно-інформаційна збагаченість; наявність зразків креативної поведінки.

Вчені відзначають динаміку дослідницької активності творчості дитини. Вирішення запропонованих і самостійно побачених проблем у творчої дитини часто супроводжується проявом оригінальності. Це ще один важливий компонент творчого початку, що виражає ступінь несхожості, нестандартності, незвичайності.

Творча діяльність молодших школярів полягає у розвитку такого виду діяльності як художньо-мовленнєва (вербальна).

Художньо-мовленнєва діяльність шестирічних дітей різноманітна: вони слухають і переказують казки, оповідання, намагаються самі їх складати, читають напам'ять вірші, приказки, прислів'я. Художньо-мовленнєва діяльність тісно переплетена з театральною-ігровою, в процесі якої діти драматизують невеликі художні твори, фрагменти з них, ставлять лялькові вистави.

Але перш за все із слуханням. В шестирічному віці значно збільшується коло художніх творів, з якими знайомляться діти. В нього входять більш складні за змістом і художньою формою твори. Значно ускладнюється сам процес слухання, ознайомлення з художнім твором. Діти вже вміють зосереджуватись і уважно слухати великі твори, пояснювати своє ставлення до змісту, до окремих персонажів.

Увагу дітей треба акцентувати вже не тільки на змістовій, але і все частіше на художній стороні твору, домагатися образного сприйняття дітьми ідейного змісту, усвідомлення жанрової своєрідності.

Розвитку образності і виразності дитячого мовлення, активізації поетичного слуху у дітей сприяють різні прийоми: загадування і відгадування загадок; читання напам'ять прислів'їв і приказок, які дають можливість дитині здобути навичку коротко, ясно і образно висловлювати свої думки, відчувати мелодійність і ритм мовлення.

Розповідь – один з найулюбленіших видів художньо-мовленнєвої діяльності дітей молодшого шкільного віку. Використовуються різні його види – за малюнком, за іграшкою, за словесним зразком. Особливе місце в роботі з дітьми молодшого шкільного віку займає вигадання історій, казок.

Результати дослідження та їх обговорення. Сказане вище дало підставу до формулювання *завдання дослідження*, а саме: з'ясувати розвиток вербальної креативності молодших школярів та особистісні риси дітей з вербальною творчістю.

Під креативністю ми вважаємо здатність особистості генерувати нові ідеї, здійснювати перенесення знань, умінь у нові ситуації, незалежності суджень, здатність висувати гіпотези, здатність до фантазій, несподіваних асоціацій.

Дослідження проводились в період 2008-2011 років, в школах м. Полтави. Загальна кількість досліджуваних – 104 учні молодшого шкільного віку.

Нами було використано тест вербальної креативності Медніка [4].

Дітям пропонувалось повправлятися у філологічних уміннях: добирати узагальнюючі слова, при цьому заохочувалась творчість – слово не повинно бути стандартним, відповідним до слів наборів. Дитині потрібно не тільки об'єднати, а й пофантазувати над запропонованим матеріалом.

Представимо результати дослідження.

Проводячи дану діагностику ми побачили, що більша половина дітей не впоралась із запропонованим завданням. Складність полягала в тому, що дітям було важко вийти за межі стандартних шаблонів: узагальнюючими словами до запропонованих трійок були найпоширеніші, або взагалі діти не могли дібрати об'єднуюче слово. Не дивлячись на те, що проводилась розминка і тест проходив у два етапи, не всі діти змогли виконати тест у повній мірі: комусь бракувало знань з мови, але більшість дітей мала низький рівень творчих здібностей.

Так, високий рівень оригінальності продемонстрували лише – 6,73% досліджуваних. Ці діти добирали до деяких груп одразу по 3-5 варіантів об'єднуючих слів, пояснювали свій вибір, складали з даних слів невеличкі речення (за власним бажанням). За більшість відповідей набрали по одному балу за кожну групу.

Високий рівень унікальності мали 4,81% досліджуваних. Вони легко вигадували слово-об'єднання, швидко добирали оригінальні узагальнення до всіх груп слів. Усі відповіді оцінювались по одному балу за кожну групу.

Середній рівень оригінальності виявили у 36,54% дітей та середній рівень унікальності у 35,58% учнів. У цих школярів виконання завдання не викликало особливих ускладнень, вони продемонстрували середній показник рівня креативності. За деякі відповіді досліджувані набирали по одному балу.

Найбільша кількість досліджуваних учнів молодшого шкільного віку показала низький рівень оригінальності – 56, 73%. Слова, які добирали діти

частіше підходили і об'єднували одне або два слова, замість необхідних трьох. У жодній з груп слів вони не набрали по одному балу, їх середній показник становив 0,85 – 0,91.

Низький рівень унікальності виявили у 59,61% молодших школярів. Діти не могли пояснити чому обрали саме таке об'єднуюче слово. Слова, які добирали не вирізнялися оригінальністю, не всі групи слів могли об'єднати. Їх середній бал становив від 0,87 до 0,93.

Наші спостереження показали, що діти з вербальною креативністю проявляють такі особистісні риси:

- незалежність – особистісні стандарти важливіші за стандарти групи, неконформність оцінок і суджень;
- відкритість розуму – готовність повірити своїм і чужим фантазіям, сприйняття нового і незвичного;
- висока толерантність до невизначених і нерозв'язних ситуацій, конструктивна активність в цих ситуаціях;
- розвинуте естетичне відчуття, прагнення до краси.

Висновки. Творчу дитину характеризує: уміння бачити незвичайне у звичайному, відсутність стереотипів, вміння знаходити проблему там, де здається, що вже розв'язано; наявність дивергентного мислення (багатство думок, швидкість мислення, оригінальність та ін); допитливість, готовність до експериментування; оригінальність вирішення вже готових проблем; наявність натхнення в творчій діяльності.

Навчальна і виховна робота вчителя повинна ґрунтуватися на вірі в можливість розвитку творчості кожної дитини. Великий такт педагога в тому, щоб, забезпечивши виконання усіх потрібних завдань, не зламати головне – своєрідність і неповторність творчого стилю учня.

Суттєво підвищити ефективність розвитку вербальної креативності можливо, якщо постійно використовувати в процесі навчально-виховної діяльності творчі завдання. У процесі роботи над завданнями учні застосовують

набуті знання, вміння та навички, здійснюють комбінування відомих способів діяльності.

Справжня творчість – сприяє розвитку особистості. Людина, наділена розвинутими можливостями – інша і по характеру, і по сприйняттю навколишнього світу. Цілісний підхід до творчої дитини, як до особистості необхідний, щоб зуміти розвинути її можливості. Лише розуміння особистісної несхожості творчої особистості дає реальну можливість зрозуміти і розвинути її потенціал. Розвиток позитивної Я-концепції є однією з важливих передумов реалізації потенційних можливостей творчо розвиненого учня молодшого шкільного віку.

Резюмуючи сказане у відповідності з тим, що вже вивчено на сьогоднішній день і тим, що очікує свого розкриття, ми вважаємо правомірним поставити питання про вплив батьків на розвиток вербальної творчості у дітей.

Література

1. Матюшкин А.М. Концепция творческой одаренности / А. М. Матюшкин // Вопросы психологии.–1989.–№6.–С.29-33.
2. Моляко В.А. Проблемы психологии творчества и разработка подхода к изучению одаренности / В. А. Моляко // Вопросы психологии.–1994.–№5.–С.85-95.
3. Одаренные дети: Пер. с англ./ Общ. ред. Г.В.Бурменской и В.М.Слущкого. – М.: Прогресс, 1991. – 376 с.
4. Сборник психологических тестов. Часть II: Пособие/Сост. Е. Е. Миронова.– Мн.: Женский институт ЭНВИЛА, 2006. – 146 с.